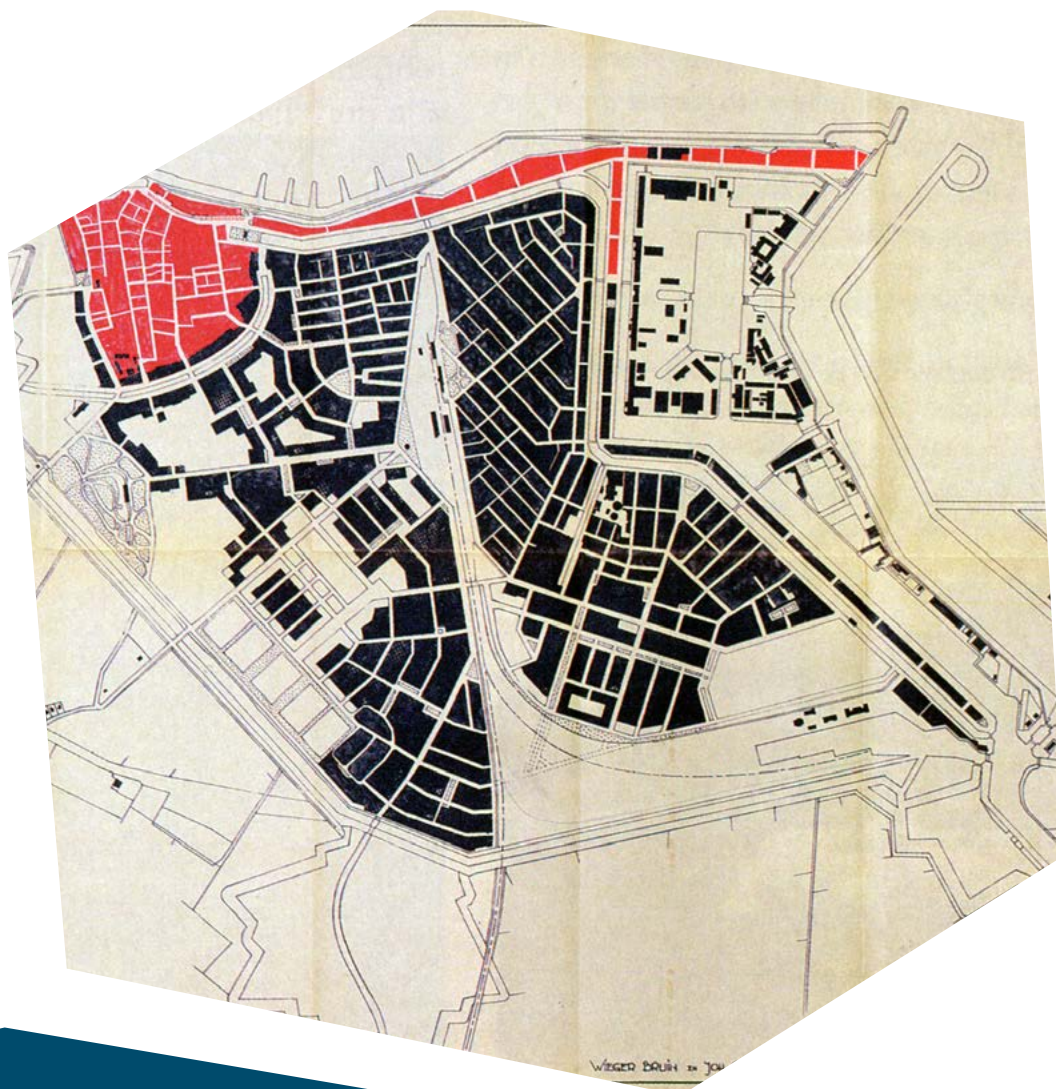

Helders Goud

Erfgoed dat leeft in het hier en nu
2025

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	7
Helderse ambities voor erfgoed	9
Thema 1. Betrekken	12
Thema 2. Beleven	16
Thema 3. Behouden	20
Uniek erfgoed: De Stelling van Den Helder	27
Bijlagen	30

Voorwoord

Als 11-jarig jochie kwam ik in Nieuw Den Helder wonen. Aan de rand van de duinen, dicht bij Fort Kijkduin en met het licht van de Lange Jaap in mijn slaapkamer. Daar begon mijn fascinatie voor het erfgoed van onze stad. Pas veel later besepte ik hoe rijk en bijzonder het verhaal van Den Helder, Huisduinen en Julianadorp werkelijk is. Elk van deze kernen heeft een eigen karakter en geschiedenis, maar samen vertellen ze één groot verhaal over veerkracht, verbondenheid en trots.

Dat verhaal leeft om ons heen. In Willemsoord en de Stelling van Den Helder, met haar forten, bunkers, grachten, liniedijken en schootsvelden. In de Lange Jaap, in de schepen, in de duinen en polders, en in de mensen die hier leven en werken. Den Helder is een gemeente die steeds opnieuw begint – met de blik op zee en de voeten stevig in het zand. Dat is ons DNA: stoer, maritiem en energiek.

Met dit nieuwe erfgoedbeleid willen we die identiteit koesteren én delen. Erfgoed is voor ons niet iets van gisteren, maar iets wat leeft in het hier en nu. Het gaat over waar we vandaan komen, maar ook over wat we samen willen zijn. Dat hebben we samen met inwoners, ondernemers en (erfgoed)organisaties in dit beleid op papier gezet. We richten ons daarbij op twee vormen van erfgoed, die samen het fundament vormen binnen onze gemeente:

Materieel erfgoed – Ons landschappelijk en gebouwd erfgoed is divers. Van de Grafelijkheidsduinen tot de bollenvelden, van de Waddenzee tot de Stelling. Hier zie je hoe mens en natuur samen geschiedenis hebben geschreven. Ons landschap is niet alleen een decor, maar een levend canvas dat vertelt over strijd, groei en heruitvinding. Onze forten, bunkers, kerken, stolpboerderijen, woningen, havens, scheepswerf en monumenten vormen daarnaast het zichtbare geheugen van onze gemeenschap. Daaronder valt ook ons varende erfgoed: de historische schepen die als drijvende verhalen ons maritieme verleden levend houden.

Immaterieel erfgoed – onze tradities, ambachten en verhalen maken Den Helder, Julianadorp en Huisduinen herkenbaar en menselijk. Ze vertellen wie we zijn: betrokken, nuchter en warm. Van de Tour de Lasalle, de Juttersmarkt en de Taptoe tot de scheepsbouw en het carnaval. Het zijn de ritmes van het dagelijks leven die onze gemeenschap verbinden.

In dit erfgoedbeleid kiezen we voor een koers die verbindt. We betrekken, beleven en behouden. Niet alléén omdat het moet, maar omdat het ons rijker maakt – als stad, als dorpen, als gemeenschap.

Ik geloof dat Den Helder goud in handen heeft. Niet het goud dat blinkt in vitrines, maar het goud dat leeft in mensen, in plekken, in verhalen. Het goud dat we samen laten schitteren. Gisteren, vandaag en morgen weer.

Fotigui Camara
Wethouder Erfgoed en Cultuur

Inleiding

Aanleiding

In 2017 stelden we ons vorige beleidskader 'Oog op het verleden, visie op de toekomst' vast. In de afgelopen acht jaar zijn er veel nieuwe ontwikkelingen geweest op het gebied van erfgoed. Het landelijke erfgoedbeleid is de afgelopen jaren grondig veranderd. De blik is verschoven van het gebouw naar de gebruiker en het gebied. De sector richtte zich aanvankelijk vooral op het behoud van gebouwen en te weinig op de betekenis van deze gebouwen voor de omgeving.

Maar ook in Den Helder zijn er veranderingen geweest. Zo is de Omgevingsvisie 'Koers op een sterke thuishaven' vastgesteld met daarin de deelvisie 'Den Helder heeft de Stelling'. Erfgoed heeft in de Omgevingsvisie een stevige plek gekregen als basis voor de ontwikkelingen in onze gemeente. Ook zijn de beleidskaders toerisme en cultuur vernieuwd, waarmee erfgoed sterke samenhang heeft. Met een nieuw erfgoedbeleidskader sluiten we hier beter op aan. Binnen de nieuwe kaders wordt erfgoed als een kans gezien. Denk hierbij aan toerisme of als onderdeel van een aantrekkelijke en leefbare gemeente. Door erfgoed op deze manier breder in te zetten blijft het relevant en belangrijk voor de identiteit van de inwoners.

Totstandkoming

Voor een breed gedragen erfgoedbeleidskader is een participatietraject opgezet met als uitgangspunt dat erfgoed van, voor en door iedereen is. Gesprekken zijn gevoerd met subsidie- en niet-subsidiepartners, tijdens bijeenkomsten van het Erfgoedplatform en met adviesraden als de Kinderraad en Jongeren Advies Raad. Inwoners konden meedenken via een enquête, een beeldvormende avond en de Erfgoedmarkt. Hieruit blijkt dat erfgoed breed leeft: iconen als de Lange Jaap, de Stelling en Willemsoord worden vaak genoemd, vooral door ouderen die erfgoed willen doorgeven aan volgende generaties. Belangrijke thema's bleken behoud en herbestemming, bewustwording bij inwoners en bezoekers, betere toegankelijkheid en meer samenwerking tussen organisaties op het gebied van cultuur, erfgoed en toerisme.

Samen kwamen we tot de volgende definitie van erfgoed in onze gemeente: "Erfgoed is alles wat we vanuit het verleden hebben geërfd en wat we als samenleving of gemeenschap de moeite waard vinden om te behouden, te beheren en door te geven aan toekomstige generaties. Zowel cultuurhistorisch, emotioneel als sociaal. Erfgoed draagt bij aan identiteit en gemeenschapsgevoel en helpt ons het verleden te begrijpen. Wat als erfgoed wordt beschouwd, kan veranderen naarmate de maatschappij zich ontwikkelt."

Uitvoeringsprogramma en evaluatie

In dit beleid zetten wij onze ambities uiteen voor de komende tien jaar. In 2026 volgt er een uitvoeringsprogramma, waarin we concrete acties koppelen aan deze ambities. Bij dit uitvoeringsprogramma maken we de daarvoor benodigde capaciteit en middelen inzichtelijk. In de bijlage vindt u ter verduidelijking een overzicht van de uitvoeringszaken die we nu direct oppakken, zonder extra capaciteit of middelen (in het stuk aangeduid met een ●) en de ambities die u terug zult vinden in het uitvoeringsprogramma.

Om de gemeenteraad mee te nemen in de uitvoering van dit erfgoedbeleid organiseren wij jaarlijks een moment (bijvoorbeeld beeldvormende avond of excursie) waarin we de raad meenemen in de ontwikkelingen. Dit doen we graag samen met onze partners en erfgoedgemeenschappen. Na vijf jaar evalueren we het beleid en het uitvoeringsprogramma.

Een deel van het erfgoedbudget gaat naar onze subsidiepartners. We maken subsidieovereenkomsten waarin we de kaders uit dit beleid verwerken. Vervolgens monitoren wij hoe de partners de subsidieovereenkomsten uitvoeren. Dit doen wij door het bijhouden van bevindingen op basis van jaarstukken en de bestuurlijke overleggen.

Helderse ambities voor erfgoed

In Nederland zijn gemeenten grotendeels verantwoordelijk voor erfgoed. Naast de landelijke wettelijke kaders, is er ruimte om als gemeente zelf ons ambitieniveau bepalen. In dit hoofdstuk zetten we uiteen hoe wij ons verhouden tot de wettelijke kaders en landelijke trends. We laten zien met welke speerpunten wij dit beleid bouwen en hoe we dit vertalen in drie concrete hoofdstukken: betrekken, beleven en behouden.

Verdrag van Faro en Omgevingswet

Dit erfgoedbeleid bouwt voort op twee belangrijke nationale koersen die het huidige erfgoedveld beïnvloeden: de ondertekening van het Verdrag van Faro en de invoering van de Omgevingswet. Al enkele decennia is er een maatschappelijke tendens om burgers beter te betrekken bij de ontwikkeling van hun leefomgeving door middel van participatie. Participatie staat ook centraal in het Verdrag van Faro (2005). Het Verdrag van Faro is een Europees kaderverdrag waarbij niet het cultureel erfgoed zelf, maar de mens en de samenleving in hun relatie met erfgoed centraal staan. Het Verdrag van Faro is door Nederland ondertekend in 2024.

Het verdrag van Faro draait om drie kernwaarden: meedoen, openstaan en verbinden. Het 'recht op erfgoed' is één van de belangrijkste beginselen waarbij het begrip erfgoed veel breder is dan in het verleden. Openstaan voor meerstemmigheid en inclusie is essentieel om iedere erfgoedgemeenschap te bereiken en ruimte te maken voor hún erfgoedbeoefening. Een belangrijk begrip uit het Verdrag van Faro is erfgoedgemeenschap: een groep mensen die zich vanuit interesse en intrinsieke motivatie voor erfgoed verenigt in een sociaal verband en zich op vrijwillige basis in haar vrije tijd bezighoudt met cultureel erfgoed.

Erfgoedgemeenschappen en erfgoedorganisaties vormen samen ons erfgoedveld

In het Verdrag van Faro wordt een erfgoedgemeenschap gedefinieerd als een groep mensen die zich gezamenlijk inzet voor het behoud, beheer of de beleving van erfgoed dat voor hen betekenisvol is. Een erfgoedgemeenschap is geen formele organisatie; dat zijn onze erfgoedorganisaties zoals Willemsoord bv of het Marinemuseum wel. Ons erfgoedveld bestaat uit erfgoedgemeenschappen en erfgoedorganisaties.

De grondslag voor de verplichte basistaken die gemeenten hebben voor erfgoed staan in de Erfgoedwet en in de Omgevingswet. Die basistaken worden door elke gemeente anders ingevuld, maar hebben altijd te maken met het inventariseren en beschermen van cultureel erfgoed, vergunningverlening en toezicht en handhaving. Concreet betekent dit dat gemeenten verplicht zijn om in het omgevingsplan rekening te houden met cultureel erfgoed en regels op te stellen ter bescherming daarvan. Deze instructie geldt voor alle vormen van cultureel erfgoed en voor cultureel erfgoed op rijks, provinciaal en gemeentelijk niveau.

Cultureel erfgoed in de Omgevingswet

In de Omgevingswet wordt gedefinieerd wat erfgoed precies is. Wettelijk gezien is de juiste term 'cultureel erfgoed', maar in dit beleidskader spreken we meestal over erfgoed. Daar bedoelen we de volgende zaken mee:

- *monumenten (rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten, ook karakteristieke bouwwerken/beeldebepalende panden);*
- *archeologische monumenten;*
- *stads- en dorpsgezichten (rijks, provinciaal en gemeentelijk);*
- *cultuurlandschappen;*
- *roerend cultureel erfgoed (cultuurgoederen) of immaterieel cultureel erfgoed (als dat hoort bij een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan)*

Helderse ambities voor erfgoed

De basis voor hoe wij als gemeente omgaan met ons erfgoed, is te vinden in onze Omgevingsvisie "Koers op een sterke thuishaven" en de daarbij horende gebiedsbiografie "Den Helder, Zeestad op het wad." Hier is erfgoed een belangrijke basis van de identiteit, uitstraling en aantrekkingskracht van onze gemeente. Ook in de beleidskaders voor cultuur en toerisme wordt het belang van erfgoed voor onze inwoners en toeristen benadrukt. Op basis van dit beleid, in combinatie met de wettelijke verplichtingen uit de Omgevingswet en de trends uit het Verdrag van Faro, komen we tot onze visie op erfgoed. Deze visie is samen te vatten in drie speerpunten die door dit beleid verweven zijn:

- 1. Erfgoed is van, voor en door iedereen:** Erfgoed krijgt betekenis door mensen. Inwoners maken erfgoed levend, beleefbaar en betekenisvol. In onze gemeente staat de relatie tussen de samenleving en het erfgoed centraal. Meedoen, inspireren en verbinden zijn sleutelbegrippen uit het Verdrag van Faro. Dat vertalen we ook door naar ons beleidskader: de inbreng van erfgoedgemeenschappen is cruciaal.
- 2. Behoud door ontwikkeling:** Erfgoed draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving en is een bron van inspiratie voor toekomstige ruimtelijke opgaven. Het behoud van erfgoed blijft de basis, maar door deze te verbinden met actuele maatschappelijke thema's zoals duurzaamheid, recreatie, toerisme, evenementen, cultuur, woningbouw, werkgelegenheid, onderwijs, landschap en energietransitie kan behoud worden gekoppeld aan transformatie. Erfgoed beweegt mee met de ontwikkeling van de stad en onze dorpen.
- 3. Extra aandacht voor onze nautische identiteit:** Er zijn veel verhalen te vertellen over het erfgoed in Den Helder, zoals ook zichtbaar wordt in onze gebiedsbiografie. Eén van de meest pakkende verhalen van onze gemeente is haar nautische geschiedenis. Hier draagt erfgoed in al haar rijkdom bij aan het merk Den Helder: de Lange Jaap, strandjutters, historische schepen, de marine, de reddingmaatschappij, en de haven. Onze nautische identiteit schittert door alle pagina's van dit erfgoedbeleid heen.

Betrekken, beleven, behouden

Deze visie op erfgoed vertaalt zich in de drie elementen van dit erfgoedbeleid: betrekken, beleven en behouden. In thema één staan onze erfgoedgemeenschappen centraal en laten we zien hoe wij als gemeente ons inzetten om zo veel mogelijk mensen te betrekken bij ons erfgoed. Het tweede thema focust op het beleven van erfgoed, waarin de aandacht uitgaat naar het erfgoed als podium, waarin vooral ook die nautische geschiedenis tot zijn recht komt. Bij thema drie ligt de focus op onze wettelijke taken, en vertellen we hoe we ons inzetten om ons erfgoed te behouden en beschermen. Alle drie deze thema's komen samen in het erfgoed van de Stelling; dat bespreken we in het laatste hoofdstuk.

Thema 1. Betrekken

Het erfgoed van Den Helder leeft in onze tradities, onze verhalen en onze gemeenschappen. Het erfgoed is de basis van onze identiteit, het maakt onze gemeente uniek en geeft het eigen karakter. Voor ons gaat erfgoed daarom in de eerste plaats over het betrekken van mensen bij onze zichtbare en onzichtbare geschiedenis. We sluiten hierbij aan bij de kernwaarden uit het Verdrag van Faro: meedoen, openstaan en verbinden.

Meedoen betekent mensen fysiek of digitaal toegang geven tot erfgoed maar hen ook laten meebepalen en samenwerken. Openstaan gaat over oog hebben voor verschillende erfgoedopvattingen en nieuwe vormen van erfgoed, en over ruimte bieden aan kennis van inwoners. Verbinden betekent dat erfgoed wordt gebruikt om sociaal-maatschappelijke doelen te bereiken, zoals het versterken van de band tussen mensen en het verbeteren van hun welzijn. Erfgoed kan zo bijdragen aan een betere kwaliteit van leven voor iedereen. Het zorgt ervoor dat onze inwoners zich binden aan Den Helder.

“Zorg ervoor dat alle inwoners, bedrijven en organisaties zich ‘eigenaar’ van het Helders erfgoed voelen.”

Erfgoedgemeenschappen

Er zijn in de gemeente veel vrijwilligers die zich inzetten voor ons erfgoed, niet alleen voor onderhoud van gebouwen en de Stelling, maar ook bij het organiseren van evenementen, het beheren van archieven en het levend houden van tradities. Deze erfgoedgemeenschappen spelen een cruciale rol bij de instandhouding, het beleven en het doorgeven van ons erfgoed. Dankzij hun inzet blijft de rijke geschiedenis levendig, gedeeld en gevierd. We zien erfgoedgemeenschappen als de onmisbare basis van ons erfgoedveld. Daarom willen we hen ondersteunen in hun werk. De erfgoedgemeenschappen in onze gemeente gaan we in beeld brengen. Wie werken er allemaal aan erfgoed, en hoe kunnen we hen ondersteunen? We maken hierbij gebruik van externe expertise, zoals de provinciale erfgoedparticipatiecoach van het landelijke Erfgoedvrijwilliger-platform.

● We brengen de erfgoedgemeenschappen in onze gemeente in beeld.
En maken gebruik van de expertise van de vrijwilligers consulent van Mooi Noord-Holland. ●

Erfgoedorganisaties

Gemeente Den Helder kent een flink aantal organisaties die zich bezighouden met erfgoed. Het gaat hier onder andere om het Marinemuseum, Stichting Museumhaven, het Nationaal Reddingmuseum, Willemsoord bv, het Helders Museum, het Agrarisch Museum Weten en Werken, de Molen, het Lichtschip, de Bonaire, de Helderse Historische Vereniging, Stichting Nautische Monumenten, Stichting Behoud Cultureel Erfgoed Den Helder en groepen zoals de werkgroep erfgoed van Belangen Vereniging Julianadorp. Zij zijn onmisbare spelers in onze gemeente voor het behoud, het voor het voetlicht brengen en het herontwikkelen van ons erfgoed. Bijzonder is dat de meeste van deze organisaties voornamelijk uit vrijwilligers bestaan. We zijn trots als gemeente dat onze bewoners zich in hun vrije tijd voor het Helderse erfgoed willen inzetten.

Met sommige van deze organisaties hebben we als gemeente een structurele of incidentele subsidierelatie. Een structurele subsidierelatie hebben we met Stichting Museumhaven, het Nationaal Reddingmuseum en Willemsoord bv. We beschouwen deze partijen als belangrijke gesprekspartners en willen hen meer betrekken; ze maken onderdeel uit van het Erfgoedplatform en we blijven met hen in gesprek over de kansen en uitdagingen rondom het Helderse erfgoed. Dit beleidskader dient als basis voor de meerjarige subsidieafspraken die we met deze organisaties maken.

In de toekomst kunnen andere organisaties ontstaan die zich inzetten voor het erfgoed van Den Helder. We staan open voor nieuwe samenwerkingen die aansluiten op dit beleidskader.

- *We blijven organisaties zoals bijvoorbeeld Stichting Museumhaven, het Nationaal Reddingmuseum en Willemsoord bv ondersteunen met een subsidie.* ●

Erfgoedplatform

Een gesprekspartner voor de gemeente is het Erfgoedplatform, dat in 2025 is opgericht om in samenspraak met de gemeente het erfgoedbeleid vorm te geven. Het Erfgoedplatform is samengesteld uit professionele en vrijwillige betrokkenen uit het erfgoedveld. We doen ons best om ervoor te zorgen dat het Erfgoedplatform het hele erfgoedveld van Den Helder vertegenwoordigt. We gebruiken de inventarisatie van onze erfgoedgemeenschappen om te zien welke partijen nog ondervertegenwoordigd zijn in de huidige samenstelling. In samenspraak met het platform wordt blijvend gekeken naar de juiste overlegstructuur, samenstelling en meer autonome rol.

- *We betrekken het Erfgoedplatform bij beleidsmatige gemeentelijke processen en besluiten op het gebied van erfgoed.* ●

Erfgoed is voor iedereen

Voor sommige groepen en mensen is het betrokken raken bij of beleven van erfgoed minder vanzelfsprekend dan voor anderen. Drempels verhinderen hen om van het erfgoed te genieten. Dit kan komen door een fysieke of mentale beperking, een gebrek aan financiën of het zichzelf niet kunnen herkennen in het aanbod. Door aan de slag te gaan met de fysieke, digitale en sociale toegankelijkheid kunnen meer bezoekers en inwoners van Den Helder betrokken raken bij het erfgoed.

Om iedereen te betrekken bij het erfgoed in Den Helder is het belangrijk dat zowel formele als informele erfgoedorganisaties en -gemeenschappen werken aan de hand van de principes van de Code Diversiteit & Inclusie. Deze gedragscode is opgesteld door partijen uit de erfgoedsector en heeft als uitgangspunt dat we samen werken aan een gelijkwaardig toegankelijk erfgoedveld. Dit geldt niet alleen voor de erfgoedorganisaties, vrijwilligers of eigenaren, maar ook nadrukkelijk voor ons als gemeente.

- *Onze gesubsidieerde partners onderschrijven en passen waar mogelijk de Code Diversiteit & Inclusie toe.* ●

Erfgoededucatie

Een groep in onze samenleving die speciaal onze aandacht verdient, zijn kinderen en jongeren. Er liggen kansen om hen beter en eerder te betrekken bij ons erfgoed. Door het vertellen van de verhalen van bijzondere erfgoedlocaties in onze gemeente, laten we hen de meerwaarde zien van Den Helder. We binden hen aan onze stad en dorpen door het unieke karakter zichtbaar te maken en hen te betrekken bij lokale ambachten, verhalen en tradities. Door hen op jonge leeftijd te betrekken, zorgen we voor een generatie die zich blijvend inzet voor het erfgoed in onze gemeente.

Erfgoededucatie vindt in allerlei vormen plaats op erfgoedlocaties door onze erfgoedpartners, zoals bijvoorbeeld het Reddingmuseum, het Marinemuseum of Fort Kijkduin. Als gemeente stimuleren we initiatieven die jongeren betrekken bij erfgoed. Mooie voorbeelden hiervan zijn de projecten 'De Jongeren Scheepswerf' (van Triade en MEE & de Wering) en het project 'Ambacht x Leerling' (voortgekomen uit het Regionaal cultuurprofiel 'Zee aan ruimte, land vol cultuur').

Erfgoed kan ook nog beter worden verankerd in ons onderwijs. Veel kinderen in Den Helder leren wel over de Nederlandse geschiedenis, maar niet over wat er in hun eigen woonplaats gebeurd is. We willen samen met onderwijspartners de scholen motiveren om meer aandacht te besteden aan de lokale geschiedenis. Daarom zetten we ons in om erfgoed steviger te verankeren in het programma 'Blue Schools Den Helder'.

- *We stimuleren initiatieven die zich inzetten voor het betrekken van kinderen en jongeren bij erfgoed.* ●

De meerwaarde van erfgoed voor de samenleving

Erfgoed kan worden ingezet om de weerbaarheid en het welzijn van mensen te vergroten. Of om mensen bij elkaar te brengen en zo meer verbinding tot stand te brengen. Er zijn kansen om een verbinding te leggen tussen erfgoed en het sociaal domein. Dit is ook in lijn met het gedachtegoed van het Verdrag van Faro. Wij willen komende jaren verder onderzoeken en stimuleren hoe erfgoed kan bijdragen aan maatschappelijke veerkracht. Welke rol kan erfgoed bijvoorbeeld spelen in de kansrijke buurten van onze gemeente? We zoeken binnen de gemeente verbinding met het sociaal domein, en stimuleren onze partners om dit onderwerp verder te ontdekken.

Een mooi voorbeeld is het Nationaal Reddingmuseum, dat samenwerkt met lokale zorgorganisaties om ontmoetingsgroepen voor mensen met beginnende dementie te faciliteren. Erfgoed biedt in dit geval mensen een herkenbare en vertrouwde omgeving om samen herinneringen op te halen en het helpt eenzaamheid tegen te gaan. De verbinding met het sociaal domein is ook zichtbaar bij Stichting Herstelling. Zij werken aan het groen rondom de Stelling aan re-integratietrajecten, met bijzondere en moeilijke doelgroepen.

- *Vanuit het erfgoed beleidskader stimuleren we het sociaaldomein binnen de gemeente Den Helder om koppelkansen te creëren.* ●

Thema 2. Beleven

Al het erfgoed samen vormt het veelkleurige verhaal van Den Helder. Misschien zijn die verhalen nog te veel versnipperd, met als gevolg dat niet al het erfgoed even bekend is bij zowel de bewoners als de bezoekers van onze gemeente. Daarom willen we de verhalen beter beleefbaar en zichtbaar maken. Beleefbaarheid gaat niet alleen over het vertellen van de verhalen, maar ook over het gebruik van het erfgoed. Als erfgoed niet gebruikt wordt, verliest het haar glans.

In Den Helder willen we ervoor zorgen dat ons erfgoed levend blijft, doordat het in gebruik blijft. Dan gaat het over het vinden van nieuwe bestemmingen voor erfgoed dat haar functie heeft verloren, maar ook over het activeren van bestaand erfgoed door het toevoegen van (tijdelijke) evenementen, kunstwerken of manifestaties. Als er iets gebeurt in Den Helder, dan gebeurt het bij erfgoed.

De basis voor het beleefbaar maken van onze geschiedenis zijn de verhaallijnen uit de gebiedsbiografie 'Den Helder, een zeestad op het wad'. In deze gebiedsbiografie staan vijf verhaallijnen die samen het verhaal van Den Helder vormen: 1. het ontstaan van het landschap, 2. kustverdediging en landwinning, 3. het maritieme verhaal, 4. militair bolwerk en 5. stadsontwikkeling en wederopbouw. Het zijn deze verhalen die we meer zichtbaar en beleefbaar willen maken voor de bewoners en bezoekers van Den Helder.

“Het erfgoed in Den Helder is deels goed vindbaar en te bezoeken (met name de ‘grote trekpleisters’), maar er is ook veel minder bekend en lastig toegankelijk erfgoed. Over het algemeen kan er nog meer structuur, herkenbaarheid en informatievoorziening komen, zodat zowel inwoners als toeristen eenvoudiger op ontdekking kunnen gaan, en de (on)bekendere pareltjes van de stad leren kennen.”

Erfgoed als podium en inspiratiebron

In Den Helder willen we erfgoed inzetten als podium voor al het moois aan kunst en cultuur dat onze stad te bieden heeft. In de beleidskaders cultuur en toerisme is er aandacht voor het aanbod van cultuur en evenementen in de stad. Vanuit dit erfgoedbeleid willen we faciliteren en stimuleren dat het erfgoed in onze gemeente als (letterlijke) basis en inspiratie kan dienen voor cultuur en andere evenementen. Door het erfgoed als podium te gebruiken verhogen we de beleving ervan.

In Den Helder worden al veel (culturele) evenementen georganiseerd waarbij de historische gebouwen en het landschap als podium dienen, bijvoorbeeld bij de Helderse Museumnacht of Helder Licht. Ook trekken de Jutterhavendagen, Marinedagen, SAIL, de Bunkerdag, en voorstellingen zoals 'Een kOFFER voor Vrijheid' op Fort Dirksz. Admiraal veel bekijks. De opening van het Open Monumentenweekend, in 2024 in ons stadhuis, werd ook druk bezocht. We zien deze toevoegingen aan het erfgoed als een nieuwe laag in het verhaal, die ervoor zorgt dat het erfgoed levend en toegankelijk blijft.

Als erfgoed in ons eigendom is, zorgen we ervoor dat het beschikbaar is als cultureel podium. Dat geldt voor ons stadhuis, waar exposities kunnen plaats vinden, maar bijvoorbeeld ook voor het Pompgemaal in Huisduinen. Daar zetten we ons, in samenwerking met het Mondriaanfonds, in voor de in stand te houding van het pompgemaal als culturele broedplaats.

- *We faciliteren en stimuleren dat het erfgoed als basis en inspiratie dient voor cultuur en andere evenementen.* ●

Subsidie voor erfgoedinitiatieven

Tijdens het opstellen van dit beleid werd duidelijk dat veel inwoners van gemeente Den Helder zich betrokken voelen bij erfgoed. Vaak hebben bewoners, vrijwilligers en erfgoedgemeenschappen ideeën voor erfgoedprojecten; die zijn bijvoorbeeld veelvuldig gedeeld tijdens het participatietraject. Het faciliteren van dit type bottom-up projecten zorgt voor een groter draagvlak voor erfgoed in onze gemeente.

Daarom hebben we de ambitie om erfgoedinitiatieven te ondersteunen door middel van een nieuwe subsidieregeling. We voorzien voor deze regeling een jaarlijks budget om enkele projecten op het gebied van het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed te ondersteunen. Bij de uitvoering van deze regeling willen we graag het erfgoedveld betrekken, bijvoorbeeld via het Erfgoedplatform.

Herbestemmen: erfgoed activeren en levend houden

Om erfgoed levend te houden is het van belang dat het gebruikt wordt; leegstand is funest voor monumenten. Daarom willen we erfgoed behouden door ruimte te blijven maken voor herbestemming. We willen transformatie van erfgoed mogelijk maken en daarbij de belangrijkste cultuurhistorische kwaliteiten behouden. Daarom zijn we bereikbaar voor eigenaren van erfgoed en denken we in een vroeg stadium mee over de mogelijkheden. We sluiten hierbij aan bij de uitnodigingsplanologie die aan de basis ligt van de Omgevingswet.

We willen als gemeente eigenaren inspireren om met liefde voor het erfgoed nieuw leven in het pand of het gebied te blazen. Het is voor ons belangrijk dat er initiatiefnemers aan de slag gaan met onze monumenten die willen investeren in ons erfgoed. Dit willen we ook doen door inspirerende voorbeelden te bieden. We kennen in Den Helder al een aantal prachtige voorbeelden waarbij erfgoed tot leven komt door nieuw gebruik, zoals bijvoorbeeld de bibliotheek School 7 of ons Willemsoord.

Bij herbestemmingen gaat onze voorkeur uit naar publiek toegankelijke functies, waarbij het erfgoed zichtbaar en beleefbaar blijft. We streven naar een juiste combinatie van stichtingen en ondernemers, die samen een plek exploiteren. We zorgen ervoor dat het herontwikkelen van erfgoed op een zorgvuldige wijze gebeurt met aandacht voor de cultuurhistorische waarden van het object. Op pagina 26 lees je meer over hoe we omgaan met de monumenten in ons eigendom.

● *Om eigenaren en initiatiefnemers te informeren, investeren we in heldere communicatie over de mogelijkheden bij erfgoed. We zijn als gemeente bereikbaar en denken mee in mogelijkheden.* ●

Focus: Nautische identiteit

Het maritieme verleden is onmiskenbaar verbonden met de gemeente Den Helder. Dit verleden is op meerdere plekken verweven in het DNA: de handel, visserij, walvisvaart, de Stelling, de Marine en het reddingwezen hebben elk hun eigen geschiedenis, gerelateerd aan de zee. Maar het nautische verleden zit ook in onze Helderse aard: het omkijken naar een ander in tijden van nood. De maritieme geschiedenis is ook één van de verhaallijnen uit onze gebiedsbiografie. Zo zijn we er trots op dat we deel uit maken van het Waddengebied. We kiezen ervoor om dit nautische thema extra aandacht te geven; de samenwerking met Citymarketing Den Helder is essentieel om de nautische identiteit met trots uit te dragen.

We willen de nautische identiteit letterlijk en figuurlijk zichtbaarder maken in de gemeente. De activiteiten, gebouwen en openbare ruimte mogen daarbij best een 'rauw' karakter houden. Die nautische identiteit is ook belangrijk voor het imago van Den Helder, en biedt enorme kansen voor toerisme en recreatie (zie ook het beleidskader toerisme). Omdat we onze maritieme geschiedenis en identiteit cruciaal vinden, zetten wij ons extra in voor een aantal onderwerpen binnen dit thema:

Geschiedenis koopvaardij en walvisvaart

De koopvaardij en walvisvaart zijn belangrijke aspecten in de maritieme geschiedenis van onze gemeente. In de zestiende eeuw was de Oostzeevaart het belangrijkste, maar de handel breidde zich daarnaast uit naar andere Europese landen en Oost-Indië. Inwoners van Huisduinen en Den Helder voeren mee op de VOC-vloot en gingen op walvisvaart. Deze verhalen zijn cruciaal voor Den Helder, maar ze kennen ook een keerzijde. We weten nu nog onvoldoende over hoe onze geschiedenis verweven is met het Nederlandse koloniale verleden. Dit willen

we onderzoeken en ervoor zorgen dat er ruimte is voor meerstemmigheid in dit verhaal. Op deze manier wordt ons beeld van en onze kennis over de geschiedenis meer compleet, wat bijdraagt aan onze verbinding met het verleden, heden en toekomst. Mogelijke samenwerkingspartners voor dit onderzoek zijn het Regionaal Archief in Alkmaar en onze erfgoedgemeenschappen; daar is al veel informatie te vinden over ons verleden.

Varend erfgoed: Historische schepen

De nautische identiteit van Den Helder is nu nog steeds zichtbaar in de historische schepen die in Den Helder voor anker liggen, zoals het schip de Bonaire dat al sinds 1996 in de haven van Willemsoord ligt. Het merendeel is in beheer van Stichting Museumhaven. We gaan in overleg met betrokken erfgoedorganisaties en vrijwilligers om te inventariseren welke schepen essentieel zijn om dit nautische verhaal van Den Helder te kunnen vertellen en hoe zij dit verhaal het beste kunnen uitdragen. Dat vergt een grondige analyse van die geschiedenis van haven en schepen, met een maritieme biografie. We vinden het belangrijk dat deze boten hun deel van het nautische verhaal uitdragen richting een breed publiek. We stimuleren dat de historische schepen worden gebruikt bij evenementen of voor andere functies.

- *Samen met de Museumhaven Willemsoord en eventuele andere partijen onderzoeken we welke schepen essentieel zijn om het nautische verhaal te vertellen en te laten beleven door een breed publiek.* ●

Lange Jaap

De Lange Jaap is een karakteristiek herkenningspunt voor Den Helder en heeft menig schip weer veilig de haven binnengeloodst. Uit de participatie voor dit beleidskader blijkt dat de vuurtoren enorm leeft onder de inwoners. Zo wordt het één van de 'meest iconische en belangrijkste erfgoedgebouwen in Den Helder' genoemd. De vuurtoren is geen eigendom van de gemeente. We zijn als gemeente wel wettelijk verplicht om toezicht te houden op de instandhouding van dit rijksmonument.

- *Als gemeente zullen we ons vanuit onze betrokkenheid en wettelijke taak blijven inspannen om het belang van het behoud van vuurtoren Lange Jaap blijvend onder de aandacht te brengen.* ●

Thema 3. Behouden

We betrekken onze bewoners bij ons erfgoed en investeren in de beleefbaarheid ervan. Maar de basis daarvoor ligt in het koesteren van ons erfgoed. Onze wettelijke taken van inventariseren, waarderen en beschermen vormen daarvoor de kern. In dit hoofdstuk lees je hoe wij als gemeente ervoor willen zorgen dat ons erfgoed in al haar gelaagdheid behouden blijft. Het gaat dan over erfgoed in de breedste zin van het woord: monumenten, immaterieel erfgoed, beschermde gezichten en structuren, cultuurlandschap en archeologie.

Behouden... door ontwikkeling

Als gemeente zorgen we voor ons erfgoed omdat het meerwaarde heeft: voor de identiteit van onze bewoners, het karakter van onze leefomgeving, de vrije tijd van onze kinderen en de ontmoeting van onze ouderen, als het podium voor onze evenementen en culturele instellingen. In andere woorden: in Den Helder zorgen we voor erfgoed omdat het leeft. En dat levende erfgoed staat niet leeg, daar gebeurt van alles, het beweegt mee met onze stad en onze dorpen. Daarom zetten we ons in voor behoud, maar altijd door ontwikkeling.

Cultuurhistorische waardenkaart

Om ervoor te zorgen dat het erfgoed voldoende mee wordt genomen in de vele ontwikkelingen die in onze gemeente plaats vinden, is het van belang dat er op tijd duidelijk is wat de erfgoedwaarden zijn van bepaalde plekken of objecten. Door dit vroegtijdig in kaart te brengen, kan erfgoed als drager dienen, en identiteit verlenen aan de vernieuwing van een woonwijk of een gebiedsontwikkeling.

Onze gebiedsbiografie biedt een basis voor waar de verschillende erfgoedwaarden in de gemeente zich bevinden, zowel op het gebied van landschap als op het gebied van stedenbouwkundige structuren of erfgoedobjecten. We willen de gebiedsbiografie verder uitwerken in een dynamische cultuurhistorische waardenkaart, waarin we de gelaagdheid van de geschiedenis van onze gemeente zichtbaar maken. Zo weten we op tijd waar oude nollen, wederopbouwwijken of waardevolle Post 65 structuren zich bevinden. We willen de waardenkaart ontwikkelen samen met onze erfgoedgemeenschappen. De inventarisatie willen we digitaal beschikbaar maken, zodat wijzelf en initiatiefnemers de erfgoedwaarden op tijd mee kunnen nemen in ontwikkelingen. Waar nodig kan deze kaart ook gebruikt worden als startpunt voor eventuele bescherming van bijzondere structuren, landschappen of objecten.

Immaterieel erfgoed

Ambachtelijk werken aan historische schepen in de Museumhaven, de juttersmarkten, het carnaval, Tour de Lasalle of de taptoe – het zijn allemaal voorbeelden van immaterieel erfgoed. Erfgoed dat niet gaat over monumenten of archeologie, maar over tradities en gewoonten. Immaterieel erfgoed zorgt voor sociale cohesie, geeft mensen een gevoel van trots, versterkt de identiteit, laat culturele diversiteit zien en verbindt mensen met een plek. Immaterieel erfgoed is ook nauw verbonden met regionale identiteiten en met de uitstraling van de gemeente.

We willen samen met onze erfgoedgemeenschappen het immaterieel erfgoed in onze gemeente inventariseren en registreren in samenwerking met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN). Zo kunnen we het immaterieel erfgoed beter zichtbaar maken, (waar nodig) regels erover opnemen in het omgevingsplan en educatie rondom immaterieel erfgoed stimuleren. Het is uitdrukkelijk aan beoefenaars zelf om een cultuuruiting als erfgoed te beleven, levend te houden en toekomst te geven. Wij beschouwen hen als eigenaren van dit erfgoed.

- *Samen met onze erfgoedgemeenschappen willen we ons immaterieel erfgoed inventariseren. Het is onze ambitie om het daarna te registreren in de Inventaris Immaterieel Erfgoed, en (waar nodig) regels te maken voor het omgevingsplan. We werken hierin samen met het KIEN.* ●

Thematische aanvulling gemeentelijke monumentenlijst

Als gemeente wijzen we monumenten aan om ervoor te zorgen dat er altijd tastbare herinneringen aan onze geschiedenis blijven bestaan. De lijst reflecteert voor een groot deel de gelaagde geschiedenis van Den Helder, die zichtbaar wordt in onze gebiedsbiografie. Als we naar de vijf thema's uit de gebiedsbiografie kijken, zijn er ook onderwerpen en gebieden die onvoldoende vertegenwoordigd zijn in ons monumentenbestand. Twee thema's vragen specifiek onze aandacht: agrarisch erfgoed en het erfgoed van de Atlantikwall en de Koude Oorlog. Op de langere termijn komt hier ook het erfgoed uit de periode na 1965 bij; Post 65 erfgoed, zoals bijvoorbeeld de bloemkoolwijken in Julianadorp en de Ganesha tempel in Den Helder.

Agrarisch erfgoed

De stolpboerderij is wellicht het meest typische en herkenbare soort gebouw in de provincie Noord-Holland. Rond het jaar 1950 waren het er zo'n 10.000, nu is ongeveer de helft daar nog van over. Stolpboerderijen zijn belangrijke identiteitsdragers – het zijn heel zichtbare 'markers' van de geschiedenis van Noord-Holland. Om die reden heeft de Provincie Noord-Holland een stolpenwaarderingskaart laten maken: alle stolpen zijn geïnventariseerd en hebben een bepaalde waarde toegekend gekregen. In zowel Den Helder, Julianadorp als Huisduinen zijn er stolpboerderijen te vinden. Een aantal daarvan hebben de status van beeldbepalend pand. We willen enkele van de meest bijzondere, nog niet beschermde, stolpen aanwijzen als gemeentelijk monument.

Militair erfgoed (Tweede Wereldoorlog en Koude Oorlog)

Den Helder is de meest gebombardeerde stad tijdens de Tweede Wereldoorlog. Een groot deel van de stad is vernietigd om plaats te maken voor de Atlantikwall, dat als verdedigingslinie voor het Duitse rijk moest dienen. In de afgelopen jaren is de aandacht voor bunkers van de Atlantikwall gegroeid. Dit heeft geresulteerd in visies op bunkers door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en Landschap Noord-Holland. Daarnaast is er landelijk aandacht voor het erfgoed van de Koude Oorlog. We willen onderzoeken welke bunkers en relictten uit de in Julianadorp, Huisduinen en Den Helder Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog in aanmerking komen voor een monumentale status. Hierbij werken we samen met de andere kustgemeenten zoals de BUCH.

- We actualiseren onze gemeentelijke monumentenlijst door representatieve objecten uit de categorieën ‘agrarisch erfgoed’ en ‘militair erfgoed’ toe te voegen. Daarna onderzoeken we het erfgoed uit de Post 65 periode. ●

“Er zit verhaal in elke steen die in de stad is gemetseld. En als we alles blijven vernieuwen, verdwijnt het verhaal uit de stad. Verhalen zijn nodig om te weten waar we vandaan komen, om onze normen en waarden te spiegelen, te leren van het verleden en om richting te bepalen voor de toekomst. Den Helder heeft een verleden vol teleurstelling en verslagenheid. Tot op de dag van vandaag voel je dat. De littekens moet je niet wegpoetsen, maar laten zien. [...] Dus koester de oude stenen, de oude verhalen, de eigenheid van een gehavende stad die lang in de steek is gelaten.”

Subsidie gemeentelijke monumenten

We begrijpen dat het opleggen van een gemeentelijke monumentenstatus voor een eigenaar niet alleen voordelen met zich meebrengt. Onderhoud en wijzigingen aan een gemeentelijk monument kosten vaak meer tijd en middelen dan bij een regulier pand. Daarom willen we een subsidie voor onderhoud, restauratie en voorbereidende werkzaamheden aan gemeentelijke monumenten beschikbaar stellen. Dit doen we in eerste instantie voor twee jaar. Daarna evalueren we de regeling en onderzoeken we of deze meerjarig beschikbaar gesteld kan worden. Tevens zorgen we ervoor dat eigenaren goed geïnformeerd zijn over andere beschikbare subsidies of leningen op provinciaal en rijksniveau.

- We stellen een subsidieregeling op voor gemeentelijke monumenten en maken deze voor twee jaar beschikbaar. Het budget hiervoor is reeds beschikbaar gesteld. ●

Beeldbepalende panden

We hebben in onze gemeente meer dan vijfhonderd beeldbepalende panden. Deze gebouwen zijn in hun verschijningsvorm waardevol, maar missen de hoge waarden van monumenten, bijvoorbeeld op het gebied van authenticiteit van het materiaal, of het interieur. Omdat het vooral gaat om het behoud van de uiterlijke verschijningsvorm (en niet het interieur) zijn de regels hiervoor opgenomen in de Welstandsnota en het (tijdelijk) omgevingsplan.

We willen ervoor zorgen dat er eenduidige regels zijn voor de omgang met beeldbepalende panden. Onderdeel van deze regels is een regel dat beeldbepalende panden niet zonder vergunning gesloopt mogen worden. Zo zorgen we ervoor dat er zorgvuldig wordt omgegaan met dit erfgoed. De nieuwe regels worden onderdeel van het omgevingsplan.

- *We willen regels maken voor de omgang met beeldbepalende panden, een sloopvergunning maakt daar onderdeel van uit.* ●

Religieus erfgoed

In 2022 is de Kerkenvisie 'Religieuze rijkdom aan zee' opgesteld. Met het opstellen van deze kerkenvisie is er een zorgvuldige inventarisatie uitgevoerd van kerken, moskeeën, tempel en andere gebedshuizen in de stad. Ook is er in de visie nagedacht over de gemeentelijke rol in de toekomst van de gebedshuizen van Den Helder. We willen de gebedshuizen in Den Helder ondersteunen en faciliteren bij hun sociaal-maatschappelijke taken door makkelijk benaderbaar te zijn.

Het is onwenselijk dat gebedshuizen leeg komen te staan. Het heeft de voorkeur dat deze gebouwen in religieus gebruik blijven, eventueel in combinatie met nevengebruik. Daar waar we de gebedshuizen kunnen stimuleren en ondersteunen in het opzetten van nevengebruik zullen wij dat doen. Eventuele herbestemming van een gebedshuis heeft veel invloed op de wijk en het gebouw. We willen zorgvuldig omgaan met processen van herbestemming van deze gebouwen, met name als het gaat over monumentale gebedshuizen. Daarom willen we een beleidsregel over het herbestemmen van gebedshuizen opstellen, en die koppelen aan het omgevingsplan. Hierbij is ook aandacht voor het bijzonder funerair erfgoed van Den Helder, zoals historische begraafplaatsen. Het waardevolle initiatief Verhalen algemene begraafplaats maakt deze geschiedenis zichtbaar en beleefbaar.

- *We willen een beleidsregel ontwikkelen voor het herbestemmen van gebedshuizen in Den Helder en koppelen deze aan het omgevingsplan.* ●

Cultuurlandschap

In de Omgevingswet wordt cultuurlandschap gedefinieerd als een landschap dat deel uitmaakt van cultureel erfgoed. Het is een gebied waarvan het karakter wordt bepaald door de interactie tussen natuurlijke en menselijke factoren. Belangrijke cultuurlandschappen vormen de Grafelijkheidsduinen, Donkere Duinen, Harmplas, Mariendal, de Huisduinerpolder, Balgzand, Torp, het open landschap van Julianadorp en de oude nollen (De Garst, Quelderduin en De Schooten). Een aantal van deze gebieden zijn al beschermd, bijvoorbeeld als NNN-gebied. Op basis van de gebiedsbiografie en de cultuurhistorische waardenkaart willen we onderzoeken welke waardevolle cultuurlandschappen nog onvoldoende beschermd zijn. Daar willen we regels voor opstellen in het omgevingsplan.

Vanwege zijn wereldwijd unieke geologische en ecologische waarden staat de Waddenzee op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Nergens anders bestaat er zo'n dynamisch landschap met een veelheid aan leefgebieden die gevormd zijn door wind en getijden. Wij hoeven geen aanvullende bescherming voor de landschappelijke waarden van de Waddenzee op te nemen. Er liggen wel kansen om op gebied van educatie, recreatie en toerisme Den Helder te profileren als onderdeel van het Waddengebied.

- *We onderzoeken welke waardevolle cultuurlandschappen bescherming nodig hebben door middel van regels in het omgevingsplan.* ●

*“Ook de landschappen moeten we niet vergeten.
Denk dan bijvoorbeeld aan de Donkere Duinen, de Grafelijkheidsduinen
of de bollenvelden bij Julianadorp. Ook zij vertellen het verhaal.”*

(Maritieme) Archeologie

In ons beleidskader Archeologie (2017) zijn de huidige Nederlandse wet- en regelgeving vertaald in lokaal beleid aangevuld met een archeologische waarden- en verwachtingskaart. Dit beleid en de waardenkaart zijn ondertussen verouderd, wat ervoor kan zorgen dat er onnodig archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd. Daarnaast is het huidige beleidskader ontoereikend als het gaat om de archeologie van onze waterbodems, en specifiek, de bodem van de Waddenzee.

De wateren van de gemeenten Hollands Kroon, Texel en Den Helder kennen de hoogste dichtheid van gezonken historische vaartuigen van Nederland. De westelijke Waddenzee is de schatkamer van het Nederlandse erfgoed. Wij zijn ons zeer bewust van de waarde van dit cultureel erfgoed, maar ook van de kwetsbaarheid. Als gemeenten dragen wij een groot deel van de zorg voor deze bijzondere archeologische vondsten. Er is landelijk aandacht en budget beschikbaar voor het behoud van het erfgoed op de Waddenzee. Samen met de regio en onze erfgoedgemeenschappen willen wij ons inzetten om dit maritieme erfgoed te beschermen en behouden, en meer zichtbaar en beleefbaar te maken.

- *We werken samen met de regio, de provincie en het Rijk aan een aanpak voor het beschermen, behouden en beleefbaar maken van het maritieme erfgoed van de Waddenzee. De beschikbare rijksbijdrage voor dit onderwerp wordt hier voor ingezet.* ●
- *We onderzoeken een eventuele deelname in de gemeenschappelijke regeling van Archeologie West-Friesland.* ●

Gebouwd erfgoed in gemeentelijk bezit

Als gemeente zijn we ons bewust van onze voorbeeldfunctie en het rentmeesterschap dat ons is toevertrouwd. Als eigenaar van gemeentelijk kunstbezit, museumstukken, gemeentelijke monumenten, een provinciaal monument en rijksmonumenten willen we ons beheer professionaliseren. Dit willen we onder andere doen door waar mogelijk volgens richtlijnen van stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) toe te passen en gecertificeerde bedrijven in te schakelen voor onderhoud en restauratie. Waar mogelijk vragen we bij andere partijen onderhouds- of herbestemmingssubsidies aan.

We hebben met diverse partijen erfpachtafspraken lopen. Bij de meeste van deze afspraken is een lagere huur afgesproken onder voorwaarde dat de gebruiker zelf voorziet in het onderhoud. Voor de monumentale objecten gaan we in gesprek met de gebruikers en herzien we waar nodig de afspraken die we met elkaar hebben in het belang van de instandhouding van het erfgoed.

- *We streven ernaar dat alle monumenten in ons eigendom onderhouden zijn volgens de geldende ERM-richtlijnen.* ●

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

De wettelijke taak om toe te zien op de instandhouding van erfgoed ligt in Nederland bij gemeenten. Daarom zetten wij ons in om ervoor te zorgen dat de monumenten in onze gemeente goed onderhouden worden. In de eerste plaats doen wij dat door duidelijk vooraf te communiceren wat er mogelijk is bij monumenten. Hierdoor voorkomen we dat er misverstanden ontstaan, bijvoorbeeld over wat er wel of niet vergunningvrij kan plaats vinden bij een monument. Onze Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit (GAO) heeft een rol in het beoordelen van aanvragen omgevingsvergunning bij monumenten.

Uit het verleden is gebleken dat helaas niet alle eigenaren van monumenten in onze gemeente zorg dragen voor de instandhouding van hun monument. We willen voorkomen dat er onherstelbare schade wordt toegebracht aan deze gebouwen. We willen daarom investeren in proactief toezicht bij onze monumenten. Mocht er toch sprake zijn van een ongewenste omgang met het monument, dan willen we intensiever handhaven. We bewegen de eigenaar met een gesprek de goede kant op, en zullen opschakelen waar dat nodig blijkt te zijn.

Om ervoor te zorgen dat we in staat zijn om onze wettelijke plicht als toezichthouder te vervullen, is het van belang dat de capaciteit en deskundigheid op het gebied van monumenten op orde is bij de teams van vergunningen en handhaving.

Uniek erfgoed: De Stelling van Den Helder

Een “groene long”, een “levend geschiedenisboek” een “verborgen parel”, de “ziel van de stad”, of gewoon de plek waar je een ommetje maakt – over één ding is iedereen het eens: de Stelling is het meest bijzondere en unieke erfgoed in onze gemeente. In onze Omgevingsvisie wijden we er een complete deelvisie aan. In dit beleidskader gaan we daarom niet verder in op het karakter van de Stelling (de forten, de linie én Willemsoord), maar focussen we op hoe we er als gemeente mee omgaan. Wat zijn de concrete vervolgstappen die ervoor zorgen dat dit erfgoed het kloppende hart van de stad blijft en (op sommige plekken ook) wordt?

Stelling van Den Helder is écht uniek in de wereld. Ja, er zijn meer Stellingen in ons land, maar nergens met de vorm van onze Stelling, het aantal forten, het formaat van de forten, haar geschiedenis en de unieke ‘Groene long’ op de Linie die zich in de afgelopen 200 jaar rond Den Helder heeft gevormd.”

Als gemeente hebben wij een rol om ervoor te zorgen dat de Stelling goed zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk wordt. We willen ervoor zorgen dat de Stelling als één prachtige groene long verbonden is, en dat we ons daarmee kunnen profileren als een echte hedendaagse vestingstad. Dit is een grote opgave, die we niet alleen kunnen en willen oplossen. Daarom werken we altijd in gezamenlijkheid met onze erfgoedgemeenschappen en partners, en zoeken we medewerking van andere overheden, fondsen, ontwikkelaars en initiatiefnemers. In deze samenwerking zijn wij regisseur. We werken de deelvisie over de Stelling uit in een concreet plan van aanpak voor de hele Stelling. Hierin zetten we gefaseerd onze ambities uiteen voor de komende 20-25 jaar. Op basis van dit plan van aanpak zoeken we partijen om met ons aan de slag te gaan; hierin zijn we een aanjager die faciliteert en stimuleert.

Het kader voor dit plan van aanpak blijft de Omgevingsvisie met daarin de deelvisie voor de Stelling. Daarmee is het nadrukkelijk niet onze ambitie om de hele Stelling te herstellen; het doel is niet om de Napoleontische tijdslaag overal terug te brengen. Ons doel is de Stelling zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk te maken. Op sommige plekken kan dit het terugbrengen van historische coupures of zichtlijnen betekenen, maar op andere plekken kunnen nieuwe lagen van betekenis (zoals ecologie of Atlantikwall) de overhand nemen. We willen onszelf profileren als hedendaagse vestingstad, met unieke, levendige en diverse forten, haven en landschap.

Alle drie de thema's in dit erfgoedbeleid komen samen in de Stelling: het gaat hier over een combinatie van betrekken, beleven en behouden:

Betrekken

Er zijn veel erfgoedvrijwilligers en erfgoedprofessionals betrokken bij de Stelling. Een handboogvereniging maakt gebruik van Fort Oostoever, op Willemsoord zijn talloze horeca-gelegenheden en culturele instellingen gevestigd en over de hele Stelling worden rondleidingen gegeven door vele, al jarenlang, betrokken vrijwilligers, met een enorme kennis over dit waardevolle gebied. De Stelling grenst ook op allerlei plekken aan de stad; haar randen raken de stad, bijvoorbeeld bij Nieuw Den Helder of Tuindorp. De Stelling kan op deze plekken bijdragen aan het versterken van de stad; zowel ruimtelijk als sociaal. We willen ervoor zorgen dat de aangrenzende buurten de Stelling omarmen, en zich verantwoordelijk gaan voelen voor hun erfgoed. Dat heeft ruimtelijke consequenties ('adressen' aan de Stelling, functies toevoegen) en sociaal-maatschappelijke consequenties (erfgoedgemeenschappen faciliteren).

We zien als gemeente een rol voor onszelf om deze verbinding te faciliteren en op gang te brengen. Dat doen we door het organiseren van bijeenkomsten voor alle betrokkenen rondom de Stelling (partners, gebruikers, huurders, erfgoedvrijwilligers). We willen de energie van de gemeenschappen bundelen en de initiatieven en betrokkenen rondom de Stelling aan elkaar verbinden.

Beleven

Eenheid in diversiteit

Vaak wordt de Stelling van Den Helder vergeleken met vestingsteden zoals Naarden of Bourtange, maar er is één belangrijk verschil: onze Stelling is veel groter. Dat is bijzonder, maar ook uitdagend: het is moeilijker om een eenduidig verhaal en een eenduidige beleving aan te bieden. Het is krachtig dat er zoveel verschillende functies huizen in, om en op de Stelling, met elk hun eigen karakter. We zijn trots op die diversiteit en verscheidenheid, in functies, en in de gelaagde geschiedenis van de linie, forten en haven. Het is belangrijk dat deze gelaagdheid beleefbaar is: van Napoleontische tijd, tot de oorlogsgeschiedenis, maar ook de ecologische waarden en biodiversiteit die door de jaren heen gegroeid zijn. De kunst is om al deze unieke functies en lagen te verbinden in één samenhangend verhaal voor bewoners en bezoekers. We willen, samen met onze partners zoals Willemsoord bv en Citymarketing, inzetten op een overkoepelend verhaal voor de Stelling. Hiermee wordt het duidelijk voor bewoners en bezoekers wat de Stelling te bieden heeft.

Herbestemming en gebruik stimuleren

De beleefbaarheid van de Stelling is een belangrijke kernwaarde. 'Erfgoed als podium' is extra passend voor de prachtige linie, de forten en natuurlijk Willemsoord. We stimuleren initiatiefnemers om hun (tijdelijke) functies toe te voegen aan de Stelling. Daarbij wijzen we ze op de vier kernwaarden (uit de deelvisie op de Stelling), die de kwaliteit van ingrepen moeten borgen. Ook vinden we het belangrijk dat verblijfsrecreatie langs en op de Stelling versterkt wordt. Voor een aantal locaties op/om de Stelling is het een uitdaging om nieuwe, passende functies te vinden met een sluitende exploitatie. Hier is extra aandacht voor nodig.

Behouden

De meeste elementen in de Stelling zijn beschermd als rijksmonument. Dat betekent dat de eigenaren verplicht zijn om het erfgoed in stand te houden (instandhoudingsplicht). We willen duidelijk in kaart brengen wie de eigenaren zijn van de verschillende elementen in de Stelling. Als gemeente zijn we verplicht om toezicht te houden op de instandhouding van deze monumenten. Daarom blijven we met de eigenaren, zoals bijvoorbeeld Willemsoord bv en de Marine, in gesprek. Voor delen van de Stelling die in ons eigendom zijn, doen wij ons best het onderhoud op orde brengen zodat we voldoen aan de instandhoudingsplicht.

● *Uit de gesprekken met het erfgoedveld, onze inwoners en de raad komt de sterke wens naar voren om met de Stelling aan de slag te gaan. Daarom krijgt de Stelling prioriteit in het uitvoeringsprogramma, en stellen wij als regisseur, samen met het erfgoedveld, een plan van aanpak op. Een eerste stap hierin is het laten opstellen van een onderzoeksrapport, als basis voor het plan van aanpak.* ●

Bijlagen

Bijlage 1. Verantwoording participatie

Om te komen tot een breed gedragen erfgoedbeleidskader is een participatietraject opgezet, met als uitgangspunt dat erfgoed van, voor en door iedereen is. Er zijn gesprekken gevoerd met het Erfgoedplatform, subsidiepartners (zoals Stichting Erfgoed Den Helder, Willemsoord BV en het Reddingmuseum) en niet-subsidiepartners (o.a. de Helderse Historische Vereniging, Stichting Afgestoft en diverse ondernemers). Ook de Kinderraad, Jongeren Advies Raad en Adviesraad Sociaal Domein zijn betrokken. Daarnaast konden inwoners meedenken via een enquête op ingesprek.denhelder.nl, een beeldvormende avond en de Erfgoedmarkt van 9 mei.

Uit deze trajecten blijkt dat erfgoed breed leeft. De Lange Jaap, de Stelling en Willemsoord worden vaak genoemd als iconen van Den Helder. Vooral ouderen voelen zich sterk verbonden met erfgoed en willen dit doorgeven aan volgende generaties. Belangrijk gevonden punten zijn behoud en herbestemming, bewustwording bij inwoners en bezoekers, en betere toegankelijkheid, bijvoorbeeld door vaker monumenten open te stellen. Ook liggen er kansen voor meer samenwerking tussen erfgoedorganisaties, onder meer op het gebied van toerisme en cultuur.

Bijlage 2. Relevante beleidskaders

Erfgoedbeleidskader 'Oog voor het verleden, visie op de toekomst' (2017)

Het vorige beleidskader voor erfgoed was gericht op behoud van het Helderse erfgoed.

Beleidskader Archeologie Gemeente Den Helder (2017)

In het beleidskader Archeologie (2017) zijn de huidige wet- en regelgeving vertaald in handzaam beleid aangevuld met een nieuwe archeologische waarden- en verwachtingskaart. De nadruk binnen het beleidskader ligt op landarcheologie.

Verordening Fysieke Leefomgeving Den Helder (hoofdstuk 6 Erfgoed, 2024)

Binnen deze verordening is een hoofdstuk gewijd aan Erfgoed. Hierin word de omgang met gebouwd erfgoed beschreven, zoals het aanwijzen van een gemeentelijk monument.

Kerkenvisie 'Religieuze rijkdom aan zee' (2022)

De kerkenvisie legt de nadruk op nauwer contact met gebedshuizen om leegstand en herbestemming tijdig en zorgvuldig te begeleiden. De gemeente ondersteunt kerken bij hun sociaal-maatschappelijke rol, stimuleert nevengebruik en beschermt cultuurhistorisch waardevolle gebouwen, met speciale aandacht voor de mogelijke aanwijzing van de hindoeïstische tempel als monument. Leegstand is onwenselijk; behoud van religieus gebruik heeft de voorkeur.

Gebiedsbiografie 'Den Helder zeestad op het Wad' (2022)

De gebiedsbiografie is een onderlegger voor de Omgevingsvisie. De biografie geeft daarom aan wat de wezenlijke kenmerken van het gebied zijn, hoe deze zijn ontstaan en als basis kunnen dienen voor ontwikkelingen in de toekomst. Daarnaast wordt met deze gebiedsbiografie ook de bijzondere ontwikkelingsgeschiedenis van Den Helder in de spotlights gezet. Den Helder is een aantrekkelijke plaats om te wonen, te recreëren en te werken. Het verleden en de identiteit van Den Helder zijn daarbij onmisbaar. Deze gebiedsbiografie beschrijft niet alleen wat er was en wat Den Helder tot Den Helder maakt, maar ook hoe we de kwaliteiten van de stad kunnen verankeren en verrijken voor de toekomst.

Omgevingsvisie 'Koers op een sterke thuishaven' (2023)

De Omgevingsvisie 'Koers op een sterke thuishaven' beschrijft hoe Den Helder zich wil ontwikkelen om toekomstbestendig, duurzaam en leefbaar te blijven. Belangrijke opgaven zijn onder meer woningbouw, energietransitie, klimaatadaptatie, bereikbaarheids- en mobiliteitsvraagstukken, natuur & landschap, en het versterken van werk- en verblijfsfuncties.

In de Omgevingsvisie wordt erfoed wordt gezien als onderdeel van de identiteit, cultuurhistorische uitstraling en aantrekkingskracht van de gemeente — en speelt mee in thema's als landschap & natuur, karakteristieke gebieden, en stadshartontwikkeling. Monumenten, beeldbepalende panden, beschermde stadsgezichten (zoals de Stelling van Den Helder) en cultuurhistorische waarden zijn onderdeel van de omgevingskwaliteitstoets en krijgen specifieke aandacht via instrumenten zoals de GAO.

De deelvisie Den Helder heeft de Stelling benadrukt dat De Stelling haar waarde behoudt door mee te ontwikkelen met de stad, zoals zij dat historisch altijd heeft gedaan. Als rijksmonument is zij beschermd erfoed, maar relevantie vraagt meer dan alleen die status: De Stelling moet een rol spelen in actuele opgaven zoals klimaatadaptatie en stedelijke groei. De visie benoemt kernwaarden die richting geven aan toekomstige ontwikkelingen, zodat De Stelling als cultuurhistorisch geheel behouden blijft en tegelijk betekenisvol kan bijdragen aan de stad. Daarbij ligt de focus op behoud én gebruik.

Cultuurbeleidskader (2025)

De gemeente Den Helder heeft een rijk en divers cultureel landschap. Dat culturele landschap is een belangrijke pijler van ons gemeenschapsleven en een belangrijke bron voor persoonlijke ontwikkeling. Met dit cultuurbeleidskader willen we dit culturele landschap ondersteunen en stimuleren. We streven ernaar om de artistieke, economische en maatschappelijke waarde van cultuur, voor alle inwoners te behouden en waar mogelijk te vergroten.

Toerismebeleidskader (2025)

Duurzaam toerisme is essentieel om de natuur en het erfgoed van Den Helder te beschermen en te behouden. Initiatieven gericht op het behoud van natuurgebieden, de ontwikkeling van groene infrastructuur en het behoud van historische bezienswaardigheden zijn belangrijk voor de duurzaamheid van de toeristische sector en dragen tevens bij aan de kwaliteit van de stad.

Regionaal Cultuurprofiel “Zee aan ruimte, land vol cultuur” (2021)

Het regionale cultuurprofiel van Noord-Holland Noord beschrijft de cultuur in de regio en werkt drie thema's uit voor samenwerking en profilering: Mensen maken cultuur (versterken van makersklimaat en verbinding tussen professionals, amateurs en publiek), Het landschap als podium (het unieke landschap inzetten als inspiratie en decor voor cultuur en koppelen aan maatschappelijke opgaven), en Van oudsher het vizier vooruit (het levend houden en zichtbaar maken van materieel en immaterieel erfgoed als doorlopende tijdreis).

Bijlage 3. Overzicht ambities uitvoeringsprogramma

Bestaande middelen en capaciteit ■
 Aanvullende middelen en capaciteit ■

Thema 1. Betrekken	
We brengen de erfgoedgemeenschappen in onze gemeente in beeld.	■
We onderzoeken hoe we de erfgoedgemeenschappen kunnen ondersteunen.	■
We ondersteunen de erfgoedgemeenschappen.	■
We blijven Stichting Museumhaven, het Nationaal Reddingmuseum en Willemsoord bv ondersteunen met een structurele subsidie.	■
We ondersteunen andere organisaties op het gebied van erfgoed met een (structurele) subsidie.	■
We betrekken het Erfgoedplatform bij gemeentelijke processen en besluiten op het gebied van erfgoed.	■
Onze gesubsidieerde partners onderschrijven en passen waar mogelijk de Code Diversiteit & Inclusie toe.	■
We stimuleren het hele erfgoedveld om de principes uit de Code Diversiteit & Inclusie waar mogelijk toe te passen.	■
We stimuleren initiatieven die zich inzetten voor het betrekken van kinderen en jongeren bij erfgoed.	■
We verankeren erfgoed in het programma Blue Schools Den Helder.	■
Vanuit het erfgoed beleidskader stimuleren we het sociaaldomein binnen de gemeente Den Helder om koppelkansen te creëren.	■
We stimuleren het erfgoedveld om zich in te zetten voor het verbinden van erfgoed met het sociaal domein.	■
Thema 2. Beleven	
We faciliteren en stimuleren dat het erfgoed als basis en inspiratie dient voor kunst, cultuur en andere evenementen.	■
We stellen een subsidieregeling op voor de ondersteuning van projecten op het gebied van zichtbaarheid en beleefbaarheid van erfgoed.	■
We zijn als gemeente goed bereikbaar en denken mee in mogelijkheden rondom herbestemming.	■
We investeren in heldere communicatie over de mogelijkheden bij erfgoed, zoals een pagina op onze website of voorbeeldprojecten.	■
We maken gebruik van de kennis bij de Helderse Historische Vereniging en het regionaal archief voor inzicht in onze rol in de geschiedenis van koopvaardij en de walvisvaart.	■
Samen met de Museumhaven Willemsoord en eventuele andere partijen onderzoeken we welke schepen essentieel zijn om het nautische verhaal te vertellen en te laten beleven door een breed publiek.	■
Voor het behoud van de kerncollectie stellen we een subsidie beschikbaar	■
Als gemeente zullen we ons vanuit onze betrokkenheid en wettelijke taak blijven inspannen om het belang van het behoud van vuurtoren Lange Jaap blijvend onder de aandacht te brengen.	■

Bestaande middelen en capaciteit
Aanvullende middelen en capaciteit

Thema 3. Behouden

We werken de gebiedsbiografie uit in een cultuurhistorische waardenkaart die als basis dient voor (her-)ontwikkelingen in onze gemeente.	■
Samen met onze erfgoedgemeenschappen willen we ons immaterieel erfgoed inventariseren. Het is ons streven om het daarna te registreren in de Inventaris Immaterieel Erfgoed, en (waar nodig) regels te maken voor het omgevingsplan. We werken hierin samen met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland.	■
We actualiseren onze gemeentelijke monumentenlijst door representatieve objecten uit de categorieën 'agrarisch erfgoed' en 'militair erfgoed' toe te voegen. Daarna onderzoeken we het erfgoed uit de Post 65 periode.	■
We stellen een subsidieregeling op voor gemeentelijke monumenten en maken deze voor twee jaar beschikbaar.	■
We maken regels voor de omgang met beeldbepalende panden, een sloopvergunning maakt daar onderdeel van uit.	■
We ontwikkelen een beleidsregel voor het herbestemmen van gebedshuizen in Den Helder en koppelen deze aan het omgevingsplan.	■
We onderzoeken hoe we waardevolle cultuurlandschappen via het omgevingsplan kunnen beschermen.	■
We werken samen met de regio, de provincie en het Rijk aan een aanpak voor het beschermen, behouden en beleefbaar maken van het maritieme erfgoed van de Waddenzee. De beschikbare rijksbijdrage voor dit onderwerp wordt hier voor ingezet.	■
We onderzoeken een eventuele deelname in de gemeenschappelijke regeling van Archeologie West-Friesland.	■
We actualiseren ons archeologiebeleid en waarden- en verwachtingenkaart, en nemen daarin de waterbodems expliciet mee.	■
We streven ernaar dat alle monumenten in ons eigendom onderhouden zijn volgens de geldende ERM-richtlijnen.	■
We zetten in op actief toezicht en meer intensieve handhaving bij monumenten, bijvoorbeeld door het jaarlijks controleren van alle monumenten in onze gemeenten in samenwerking met een externe partij.	■

Bestaande middelen en capaciteit
Aanvullende middelen en capaciteit

De Stelling

Algemeen

We stellen een plan van aanpak op voor de hele Stelling van Den Helder tot 2050, met als doel om de Stelling zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk te maken. De benodigde middelen en capaciteit maken we inzichtelijk in het uitvoeringsprogramma.

Thema 1. Betrekken

Als onderdeel van onze regierol binnen het plan van aanpak zoeken we manieren om betrokkenen rondom de Stelling bij elkaar te brengen. De benodigde middelen en capaciteit maken we inzichtelijk in het uitvoeringsprogramma.

Thema 2. Beleven

Eenheid in het verhaal over de Stelling is onderdeel van ons plan van aanpak. Dit gaat over digitale communicatie waarin we samenwerken met Citymarketing, en fysieke communicatie zoals bebording op en rondom de Stelling.

De benodigde middelen en capaciteit maken we inzichtelijk in het uitvoeringsprogramma.

In het plan van aanpak voor de Stelling geven we extra aandacht aan de delen van de Stelling waar herbestemming complex is. De benodigde middelen en capaciteit maken we inzichtelijk in het uitvoeringsprogramma.

Thema 3. Behouden

Als onderdeel van het plan van aanpak voor de Stelling brengen we het eigendom van de Stelling in kaart.

We blijven in overleg met de eigenaren over de wettelijke instandhoudingsplicht. Samen met andere overheden en partners zetten we ons in om gezamenlijk middelen te verwerven om de Stelling in stand te houden.

